

Eleştiriyi İmkana Dönüştürmek

Elif Haksever*

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Türkiye

Özet

Wael Hallaq, İslam hukuku ve İslam entelektüel tarihi üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır. Columbia Üniversitesi'nde profesör olarak çalışmalarını sürdüren Hallaq'ın son çalışmaları Taha Abdurrahman'ın düşüncesi ve modernizm üzerine yoğunlaşmıştır. Gerek İslam hukukuna gerek batıda hakim olan düşünce dünyasına son derece hakim olan Hallaq Şarkiyatçılığın Batılı dünya görüşünün bir ürünü olduğu kanaatindedir. Dolayısıyla tek başına oryantalizmin eleştirilmesi yeterli değildir. Asıl eleştirilmesi gereken Batılı dünya görüşüdür. Hallaq'a göre, çözüm, amacı öncelikle benliğini yeniden inşa etmek olan, dolayısıyla kendisiyle ve Öteki'yle ilişkisini değiştiren, içe dönük bir Şarkiyatçılıktır. Kitapta Şarkiyatçılık üzerinden bütün bir Batılı dünya görüşünü ve bunun alt sistemlerini eleştiren Hallaq, eleştiriyi yetinmeyip kendi alternatif modelini de sunmaktadır. Hallaq'ın oryantalizmi mevcut modern dünya görüşünden ve alt sistemlerinden kurtulmak için bir fırsat olarak görmesi oldukça dikkat çekicidir. Kısacası Hallaq, eleştiriyi imkana dönüştürmekte ve bize eleştirinin eleştirisini sunmaktadır. Tebliğin konusu, Hallaq'ın, şarkiyatçılık eleştirisi üzerinden ortaya koyduğu batılı dünya görüşünü tenkit yöntemi ve bunun gerekçeleridir. Bu sayede eleştirinin içinde imkanı yakalamanın bir örneği de sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Eleştiri, Oryantalizm

Eleştiriyi İmkana Dönüştürmek

Abstract

Wael Hallaq is best known for his work on Islamic law and Islamic intellectual history. Continuing his studies as a professor at Columbia University, Hallaq's latest studies have focused on Taha Abdurrahman's thought and modernism. Hallaq, who has a great command of both Islamic law and the world of thought prevailing in the West, believes that Orientalism is a product of the Western worldview. Therefore, it is not enough to criticize orientalism alone. The main thing to criticize is the Western worldview. According to Hallaq, the solution is an introverted Orientalism, whose aim is primarily to rebuild the self, thereby changing its relationship with itself and the Other. In the book, Hallaq, who criticizes the entire Western worldview and its subsystems through Orientalism, not content with criticism, it also offers its own alternative model. It is quite remarkable that Hallaq sees orientalism as an opportunity to get rid of the current modern worldview and its subsystems. In short, Hallaq transforms critique into possibility and presents us with the critique of critique. The subject of the paper is Hallaq's method of criticizing the western world view, which he put forward through his criticism of orientalism, and the reasons for it. In this way, an example of seizing the opportunity in criticism will be presented. The method of criticizing the western world view put forward by the critique of orientalism and the reasons for it. In this way, an example of seizing the opportunity in criticism will be presented. The method of criticizing the western world view put forward by the critique of orientalism and the reasons for it. In this way, an example of seizing the opportunity in criticism will be presented.

Keywords: Modernism, Criticism, Orientalism

*Corresponding author: Address: Araştırma Görevlisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Türkiye. E-mail address: elifkoc64@gmail.com

1. Giriş

Wael Hallaq, son yıllarda Abdurrahman Taha'nın yaklaşımını ve modernlik eleştirisini anlamaya ve incelemeye yönelmiştir. Hallaq'ın, *Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek: Modern Bilginin Eleştirisi* kitabında ortaya koyduğu yaklaşımı ve yöntemi anlamak bundan sonraki çalışmalarını anlamak için önemlidir. Bu öneme binaen *Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek* kitabı ve Hallaq'ın oryantalizm eleştirisi pek çok tanıtım ve değerlendirme yazısına konu olmuştur. (Uğuş, 2021) (Yılmaz, 2021) (Ekinci, 2020) Dolayısıyla onun *Şarkiyatçılık* eleştirisi üzerinden ortaya koyduğu yöntemi anlamak, yeni bir modernlik eleştirisine imkan verecek ve bir eleştirinin nasıl imkana dönüştüğünü gösterecektir. Ayrıca Hallaq'ın *Şarkiyatçılık* üzerinden yürüttüğü modernlik eleştirisi, sistematik bir eleştirinin nasıl yapılabileceğini göstermesi açısından da son derece önemlidir.

2. Günah keçisi olarak Şarkiyatçılık

Hallaq'ın kitabın giriş kısmında üzerinde durduğu ilk mesele *Şarkiyatçılık* kelimesinin muğlaklığıdır. Bu kelimeyle kimi zaman bir ideoloji kastedilirken bir disiplin olarak *Şarkiyatçılık* adının kullanıldığı da görülmektedir. Bu bağlamda Hallaq Edward Said'in¹ *Şarkiyatçılık* tanımını eleştirir. Said'in tanımına göre Doğu hakkında yazan ve Doğu'yla ilgilenen (ister eleştirir tavrı sergilesin ister onu idealize etsin) *Şarkiyatçılık* kapsamında değerlendirilir. Kitabın giriş kısmında Hallaq tezini şöyle ortaya koyar:

Hem basit *Şarkiyatçılık* hem de karmaşık *şarkiyatçılık* kavramı, ciddi bir biçimde yanlış anlaşılmıştır; bu iki ifade kısmen Said'in yazıları nedeniyle, ideolojik semantiğin alanında yaygın bir biçimde faal olan kaba siyasal sloganlar ve parolalar haline getirilmiştir. (Hallaq, 2020: 17)

Bu yanlış anlaşılmanın yerine Hallaq kendi alternatif yöntemini koyar. *Şarkiyatçılığın* gerçek bir siyasal eleştirisi, ona yol açan temellerle (sekülerizm, Antroposentrizm, kapitalizm, modernlik) başlamalıdır. Hallaq, Said'in *şarkiyatçılık* eleştirisini, bu esas düşünce ve eylem kategorilerini sorgulamaması sebebiyle siyasal bulur. Hallaq, Said'in *şarkiyatçılığa* yol açan temellere, yani "baş düşmana" değil de "mevcut düşmana" iktidar veya siyaset üzerinden bir açıklama getirme çabasını eleştirmektedir. Hallaq'a göre bu durum Said'in bulunduğu seküler, hümanist ve liberalist konumla ilişkilidir. Onun bu konumu, *şarkiyatçılığa* yol açan sekülerizm, modernizm gibi kavramları eleştirmesiyle çelişmektedir. (Hallaq, 2020: 18, 19)

Hallaq'a göre *Şarkiyatçılık*, ifa edilmekle suçlanan eylemleri ve sahip olunmakla suçlanan sıfatları başlatan gerçek güçlerin bastırılmasından doğan bir "günah keçisidir." Hallaq'ın merkeze aldığı şey, "modern özne ve modern yapıları tasdik eden olarak bu öznenin inşasıdır." (Hallaq, 2020: 25) Hallaq kendinden önceki *şarkiyatçılık* çalışmalarından farklı olarak anlatısını bütün modern bilgi yapılarının alanına yaymaktadır. Hallaq'ın kitaptaki amacının bir boyutu da *şarkiyatçılığı* modern projenin düzenlenmesi içindeki uygun yerine yerleştirmektir. (Hallaq, 2020: 26) Bu bağlamda yazarın iddiası, seküler hümanizmden, antroposentrizmden sıyrıldığında, özgülleşmiş bir akademik bilgi prototipi olarak *şarkiyatçılığı*, insani bir araştırma sahasına dönüştürmenin mümkün olduğudur. (Hallaq, 2020: 54)

¹ Oryantalizm eleştirisiyle tanınan Filistinli İngiliz edebiyatı profesörü. Ayrıntılı bilgi için bkn. Yücel Bulut, "SAID, Edward William", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 2008, 35/546-548.

3. Şarkiyatçılık'ı Yeniden Düşünmek

Hallaq, Said'in Şarkiyatçılık'ı zaman içerisinde değişmez tek tip bir olgu gibi anlatmasını eleştirir. Said'in anlatışında, 5. yy şarkiyatçısıyla Ortaçağ şarkiyatçısını birleştiren husus, her ikisinin de Şark'ı temsilen konuşması ve onu yanlış temsil etmesidir. (Hallaq, 2020: 58)

Hallaq'a göre Said'in eleştirel sınırı tutarsız ve kördür. Coğrafi ve etnik silikleştirmeye yürüyen tarihsel miyoplukla maluldür. (Hallaq, 2020: 60) "Said'in sorunu yanlış yöne gitmiş olması değil, esası olmayan coğrafi ve dönemsel genelleştirmesinin, ona daha fazla ayırım yapmaya imkan verebilecek derin yapıları örtmesi, hatta baskılmasıdır." (Hallaq, 2020: 62)

4. Bilgi, İktidar Ve Sömürgeci Egemenlik

Hallaq, Said'in Şark'ın geçmişte ve şimdi "nesnel olarak" ne olduğunu söyleyemediğini, aksine onu önyargı ve yanlış temsille doldurduğunu dile getirir. Bunun sebebi Said'in tasavvur hatası veya yetersizliği değildir. Hallaq'a göre bu durum modern eleştiri anlayışının bizzat modern paradigmayla sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Modern paradigma içindeki "her eleştiri, modernliğin, her şeye rağmen modernliğin bir unsurunu yeniden yürürlüğe koymaya veya ez azından gözden geçirmeye yazgılıdır." (Hallaq, 2020: 116, 117)

Hallaq, Şarkiyatçılığın yalnız sömürgeleştirmenin bir sonucu ve iktidarla ilişkili olarak ele alınmasının onu dar bir çerçeveden ele almaya yol açacağı ve onu kuran esasları ıskalamayla sonuçlanacağı kanaatindedir. Şarkiyatçılığı yalnız siyasalla ilişkisi içinde okumak, onun modernle ve modernist bilgi biçimlerindeki derin sorunları örtmektir. (Hallaq, 2020: 118, 119) Bu farkındalıktan hareketle Hallaq, ilk olarak Şarkiyatçılığı niye var olduğunu sorgular. Bu sorunun bir uzantısı da diğer medeniyetlerin ellerinde imkan varken neden şarkiyatçılık benzeri bir sistem kurmadıkları ve Şarkiyatçılığın Avrupa merkezli ortaya çıktığıdır. Hallaq, bu soruların cevaplanması için, Şarkiyatçılıkla aynı epistemolojik yaklaşımı benimseyen Batılı akademinin bir bütün olarak, olduğu şekliyle niye ortaya çıktığı sorusuna cevap verilmesi gerektiğini söyler. (Hallaq, 2020: 121, 122) Bu soruya cevap arama yolunda Hallaq'ın ilk durağı Said'tir. Ancak Said bu sorunun peşine hiçbir surette düşmemiştir. Çünkü ona göre her ileri kültür ötekine emperyal gözle bakar. İleri kültürlerin tamamının ötekiyle ilişkilerini Avrupalı gibi emperyal olmakla itham eder. Bu durum Said'in Şarkiyatçılığı akademik yani epistemolojik temelli bir olgu olarak görmediğini, onu siyasal olanla sınırladığını ve Batılı tecrübeyi bütün diğer medeniyet tecrübelerine teşmil ettiğini göstermektedir. Hallaq bunu şöyle ifade eder:

Said'in eleştirel bir dikkat için Şarkiyatçılığı tecrit etmesi, yanlış nedenlerle yapılmıştır (...) Benim tezim ise, Şarkiyatçılığın beşeri tarihte emsalsiz olduğu, modern bilginin müşterek ve oldukça alelade bir müşterek paydasını sergilediğidir.

Hallaq, Şarkiyatçılığın emsalsizliğini ortaya koymak için dünyanın başka yörelerinde ve zamanlarda böyle girift bir münasebetin niye üretilmediği sorusunu sorar ve cevabı vaka çalışması üzerinden vermeyi hedefler. Böylece İslam tecrübelerini ele alır. (Hallaq, 2020: 124-127)

5. Şarkiyatçılığın Emsalsizliği-İslam Niye Bir Şarkiyatçılık Üretmedi?

Hallaq ilk olarak İslam coğrafyasındaki bilgi anlayışı üzerinde durur. Bu hususta vurguladığı ilk nokta geleneksel İslam coğrafyasında bilgi ağının günümüze nazaran daha esnek olduğudur. Bunun bir uzantısı olarak uzmanlık ve bilgi üretilen alan daha geniştir. Uzmanlıklar arası yakınlık sistemin amacıdır. Yakınlık hem zorunlu hem de kaçınılmazdır. Eğitim yerine "yetiştirme" anlayışı hakimdir. Bu da hoca-talebenin uzun süreli ve doğrudan temas üzerine kurulu birlikteliğini getirmiştir. Metnin yorumlanması merkezli eğitim esastır. Ayrıca eğitim müesseselerinin maddi kaynağı vakıflar üzerinden sağladığı için "özerk" bir eğitim vardır. (Hallaq, 2020: 127-134)

Hallaq, ahlaki ve hukuki ayrımının olmadığı Şeriatın, İslam medeniyetinin oluşumunda merkezi bir ihtisas sahası olduğu kanaatinde. (Hallaq, 2020: 134) Tali ihtisas sahaları da Şeriatla ilişki içinde şekillenmiştir. Bu sebeple İslam'ın bilgi anlayışı antroposentrik değildir. Dolayısıyla insanın doğa üzerine tahakkümüne dayalı modern öncülü reddeder. İslam'ın ön gördüğü "tabloda Tanrı egemendir; çünkü o kelimenin tam anlamıyla her şeyin sahibidir." Şeriat ahlaki düsturdur. "Allah'ın yasa ve iradesinin zamana ve mekana dair ifadesi olan Şeriat, hem mantıksal hem de zaman açısından, her türlü yönetim biçimini önceler." "Bu kıstas, siyasal iktidarı, sadece salık vermenin ve onu yürütmenin değil, ayrıca Müslüman özneyi üreten edimsel eğitimsel ve entelektüel teşekküllerin de dışında tutuyordu." (Hallaq, 2020: 141, 142)

Hallaq İslam medeniyetinin dinamiklerini bu şekilde verdikten sonra aslında İslam'ın Şarkiyatçılık benzeri disiplin üretmesinin imkansızlığını ortaya koymuş olmaktadır. Çünkü İslam şeriatı, ve bu kapsama giren bilgi, iktidar ve özne anlayışı ötekini nesneleştirerek onun üzerinden kendini inşa eden bir ontolojiye ve epistemolojiye imkan vermemektedir.

6. Batı Neden Ve Nasıl Emsalsiz Bir Şarkiyatçılık Üretti?

İslam'ın dinamiklerini ortaya koyan Hallaq, böyle bir sistemin Foucaultcu bilgi/iktidar çözümlemesine konu olamayacağını göstermiş olur. Böylece Foucault'nun teorisinin her kültür, zaman ve mekan için geçerli olmadığı ortaya çıkar. Bu noktada Hallaq, Foucaultcu bir çözümlemenin modern devlet özelinde niye mümkün olduğu sorusunun peşine düşer. Foucaultcu bilgi iktidar ilişkisinin oluşması için iki şart vardır; birincisi, Katolik Kilisesi altında oluşan yönetim usullerini güncelleyen modern devlet; ikincisi, var olan ile olması gerekeni birbirinden koparan (vaki-vacip ayrımı), yani var olanda bir değer bulunmadığı anlayışının sonucu olarak doğa üzerinde tahakküm öğretisidir. (Hallaq, 2020: 149, 150) (bilgi güçtür söylemi) Daha sonra Hallaq, modern Avrupa medeniyetinin bu iki kurucu unsurunu açar.

Bilginin tahakkümü anlayışı Avrupa Hıristiyan dogmasının seküler biçimlere dönüşmesi sonucu gelişmiştir. Bu tahakkümün iptidai kökenleri vardır. Birincisi, Avrupa'da süregelen insanın insana tahakkümü anlayışdır ki bu gerek feodalizm ve monarşi gerek kilise üzerinden tezahür etmiştir. İkincisi, Kilise üzerinden tezahür eden dinin ve siyasalın tahakkümüdür. Üçüncüsü ise Hıristiyanlığın dayattığı kısıtlamalardan kurtulma, özgürleşme ihtiyacıdır. Bunlar Avrupanın modern, seküler bir hüviyete dönüşmesinin temel saikleridir. Bu saikler sayesinde tahakküm

anlayışı oluşmuş ve zamanla, "fethediyorum öyleyse varım" anlayışından "düşünüyorum öyleyse varıma" ve "yok ediyorum, öyleyse varıma" dönüşmüştür. (Hallaq, 2020: 150, 151)

Modernliğin gelişmesinde, Avrupa Hıristiyanlığının tahakküm odaklı yorumlanmasının verdiği kavramlar etkili olmuştur. Bunlardan en etkili olanı düşüş mitidir. Bu mit insana, Tanrı'nın yaratılmış dünyadaki otoritesini havale eder. Avrupa medeniyetinin bilgi anlayışı onun insana bakışıyla ilgilidir. Düşmüş insan bilgi ile tahakküm kuracak ve iyiliği elde edecek, dolayısıyla tanrısallığa erecektir. Batının tahakküm merkezli epistemolojisini işte bu ontoloji şekillendirmiştir. Batıya göre insan, doğası gereği tahakküm kurandır. Yani onun insan olarak özünü gerçekleştirme bilgi yoluyla tahakküm kurması ile mümkündür. (Hallaq, 2020: 157, 158)

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü üzere modernliğin merkezi kavramları, temelde Hıristiyanı kavramların sekülerleşmiş halleridir. Dolayısıyla Said'in de merkeze aldığı Foucaultcu bilgi-iktidar problemi kökenlerini Avrupalı Hıristiyan değerlerde ve epistemolojide bulur. (Hallaq, 2020: 164)

Birtakım keşiflerle oluşturulan mekanik dünya tasavvuru Tanrı'yı dünyadan kovmuştur ve insanın yaratıcısı olma özelliğini yitiren Tanrı yoktan yaratma niteliğini de kaybetmiştir. Artık doğa sadece vardır. Yaratıcıdan koparılmıştır. Bu koparıma madde ile ruh arasındaki bağın kopmasıyla birlikte gelmiştir. Böylece ruh evrenden sürülmüş, bu da maddeyi manevi olarak anlamsız hale getirmiştir. Manevi olan, artık ancak insanla ilişkili olduğu sürece vardır. Dolayısıyla bu manevilik üretilebilen ve sahip olunabilen bir şeydir. Madde bir manevilikten yoksun ise bu durumda onu anlamlı hale getiren tek şey insanla kurduğu ilişkidir. Bu anlayış maddeyi, insanın tahakkümü altında anlamlı hale getirmiştir. Bu tahakküm de ancak bilme yoluyla sağlanabilir. Ancak bilen özne her insan değil, Avrupalı insandır. (Hallaq, 2020: 168, 169) Bu anlayış Avrupalı olmayan insanları da diğer her şey gibi Avrupalı insanın tahakkümü altında kılıyordu.

Egemenlik kavramı modern devleti ve iktidar bilgi problemini anlamak için kilit kavram olsa gerektir. Kilisenin varlığında tezahür eden bu egemenlik yahut iktidar sekülerleşmeyle birlikte yayılıp çoğalmıştır. Modern devlet bu egemenliğin tezahür ettiği kurumdur. Bu noktada dikkatten kaçırılmaması gereken husus sekülerleşmiş olsa da modern devlet üzerinde tezahür eden bu egemenlik anlayışının aslında teolojik olduğudur. Hallaq'ın ifadesiyle "egemen irade, devleti yeni tanrı olarak tahta çıkarmıştır; bu, tastamam, aydınlanma tarafından doğa üzerine egemen olan "insan"ın terfi ettirildiği statünün aynısıdır." (Hallaq, 2020: 175, 176)

Sömürgecilik, dönüşerek tanrısallık bir anlam kazanan modern devletin doğa üzerine egemenlik anlayışının tabii bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü egemenliği hak eden insan tanımını yalnız Avrupalı insan için geçerlidir. Bu durum diğerlerini egemenliğin tahakkük etmesi gereken alanda görür. Dolayısıyla, modern devletin sömürgeci olarak ortaya çıkmadan önce dünyayı Şarkiyatçı bir bakış açısıyla zaten görmekte olduğu söylenebilir. Buradan hareketle Şarkiyatçılıktan bahsetmenin modern yönetici düşünce sistemlerinden bahsetmek olduğu açıkça görülür. O halde yapılacak bir Şarkiyatçılık eleştirisinin, modern paradigmanın epistemolojik ve ontolojik bir olgu olarak sorgulanması gerekir. Bu noktada Hallaq, daha önceki Şarkiyatçılık eleştirilerinde (özellikle Said söz konusu olduğunda) bu noktanın dikkate alınmamış olmasını

eleştirmektedir. (Hallaq, 2020: 183-187) Said, "beşeri tarihteki emsalsiz bir vaka olarak modernliğin hakiki doğasını kavramamıştır." (Hallaq, 2020: 194)

7. Şarkiyatçılığı Gözden Geçirmek, Özneyi Gözden Geçirmek

Kitabın son bölümünde Hallaq, kendi teklifini ve çıkış yolunu sunmaktadır. Bu doğrultuda meseleyi beşeriyetin ve öznenin teleolojisiyle ve bunların dünyadaki yeriyile irtibatlandırmaktadır. Krizin sistemik olduğunu dile getiren Hallaq, sistem probleminin bilim problemine ve onun da şarkiyatçılık problemine yol açtığını söylemektedir. Krizin çözümünü Hallaq (her ne kadar oluşum itibarıyla modern paradigmanın ürünü olsa da) yine Şarkiyatçılık'ta görmektedir. Çünkü akademik bir disiplin olarak Öteki'yle mesleki ilişki kuran Şarkiyatçılıktır. Şarkiyatçılık, "öteki'ne dair usulünce bir düşünceyle başlayarak, bütün insanlık adına, ne kadar mütevazılıkla olursa olsun, sürdürülebilir bir yola öncü olmak ve bu yolu inşa etmek için katkıda bulunmayı hedefleyerek, dahili düşünce yapılarını dönüştürebilir." (Hallaq, 2020: 394, 395) Hallaq, "Şarkiyatçılığın yeniden tanımlanarak, modern proje tarafından ortaya çıkarılan krizle uğraşmak için ihtiyaç duyulan değişikliği kolaylaştıran muhalif bir söylem sağlayabileceği kanaatinde." (Hallaq, 2020: 398) Şarkiyatçılığın krizin çözümünde merkezi bir pozisyon almasını Hallaq onun iki niteliğiyle açıklamaktadır. Birincisi, Şarkiyatçılığın ilan edilen amacı Öteki'ne dair çalışan akademik disiplindir. İkincisi Şarkiyatçılık, Öteki'nin metinleri ve arşivlerine erişim açısından filolojik yeterlilik ve doğrudan iletişim noktasında emsalsiz biçimde donatılmıştır. Üçüncüsü, Şarkiyatçılık, Şark'ın felsefi, hukukî, ahlakî ifadelerine erişimi olan Batı yarımküresinden tek disiplindir. Hallaq bu üçüncü noktayı Şarkiyatçılığın hem yükü hem de imtiyazı olarak görmektedir. İşin yükü sömürgecilik ve soykırım tarihinde ve küresel krize yol açan büyük projede şarkiyatçılığın yerinin sorumluluğudur. Son otuz ya da kırk yıldır akademinin altını çizen endişenin vadedici bir gelişmenin başlangıcı olduğu kanaatini taşıyan Hallaq, henüz bu endişe seviyesini yakalayamamış olan Şarkiyatçılığın imtiyazlı durumunun ona bu endişeyi yakalama potansiyeli verdiği görüşündedir. (Hallaq, 2020: 399, 400)

Hallaq'a göre, "kurucu düşünce yapısının, bütünüyle yeniden düşünölmeye ihtiyacı vardır." (Hallaq, 2020: 402) Çözüm, amacı öncelikle benliğini yeniden inşa etmek olan, dolayısıyla kendisiyle ve Öteki'yle ilişkisini değiştiren, içe dönük bir Şarkiyatçılıktır. Bu yeni Şarkiyatçılık, egemen öznenin, Şarkiyatçı toplumun taklit etmesi için bir model sağlayacak yeni bir etik benlik teknolojisi inşa sürecinde, nefsi ve ruhu yeniden terbiye etme yolunda bir vasita olacaktır. (Hallaq, 2020: 420)

Sonuç

Hallaq'ın *Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek* kitabının Edward Said'in *Şarkiyatçılık* kitabının kapsamlı bir eleştirisidir. Hallaq, her ne kadar Edward Said'in büyük eseri Şarkiyatçılık'ı eleştiriyor görünse de aslında eleştirinin esas hedefi çok daha büyüktür. Kitapta Şarkiyatçılık üzerinden modern bilgiyi ve onun alt sistemlerini (sömürgecilik, kapitalizm vb.) eleştiren Hallaq, eleştiriyi yetinmeyip kendi alternatif modelini de sunmaktadır. Hallaq'ın, mevcut modern dünya görüşünden ve alt sistemlerinden kurtulmak için oryantalizmi bir fırsat olarak görmesi oldukça dikkat çekicidir. Hallaq üzerinden bu yazıda incelenen tenkidin tenkidi üslubu, var olan hakim

yaklaşımın alternatiflerini gündeme getirmekte ve eleştirel düşüncenin gelişmesi imkanı sunmaktadır.

Kaynakça

Ekinci, T. (2020). Wael B. Hallaq, Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek: Modern Bilginin Eleştirisi, Çev. Ahmet Demirhan, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020, 448s. *İnsan ve Toplum*, 245-249.

Hallaq, W. (2020). *Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek*. İstanbul: Ketebe Yayınları.

Uğuş, M. (2021). Wael Hallaq'ın 'Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek' eseri temelinde Şarkiyatçılık ve eleştirel yaklaşım. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 421-428.

Yılmaz, R. K. (2021). Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek: Modern Bilginin Eleştirisi Adlı Kitap Üzerine. *Journal of Hadith Studies*, 143-156.